

A MAGYARORSZÁGI ROMÁN NÉPI HÍMZÉSEK

– Nagyné Martyin Emília –

A magyarországi románok népi kultúrája a magyarságtól és más nemzetiségektől eredendően eltérő elemeket tartalmaz, mivel azonban nem azonos származási helyről érkeztek mai lakóhelyükre, egyértelmű, hogy a különböző települések román lakosságának kulturális elemei is különböző sajátosságokat mutatnak. A kulturális különbségek tehát egyrészt eleve adottak voltak a más származási hely okán, másrészt pedig az új lakóhelyükön való több évszázados együttélés során alakultak ki az adott település keretein belül. Mindebből következik, hogy a románság kultúrája egy adott település földrajzi, társadalmi, gazdasági és etnikai viszonyai között sajátos jelleget öltött.

Az emlékezet, illetőleg a még megmaradt textíliák alapján a múlt század derekától terjedő időszak szötteseit, hímvégeit van módunkban bemutatni, amikoris ezek egy már változásokon átment népi kultúra elemei, éppen ezért igen nehéz ezek alapján kiválasztani a sajátosan román jegyeket. Ehhez ugyanis szükséges lenne a származási terület népi szötteseinek, hímvégeinek ismerete éppúgy, mint az adott település tradicionális kultúrájának vizsgálata, hiszen e két elem (az örökölt jellemző jegyek, illetve a kulturális kölcsönhatások alapján kialakultak) volt a döntő a hazai román népi textíliák fő sajátosságainak kialakulásában. A hagyományozódás törvényszerűségei alapján természetesnek kell elfogadnunk, hogy a múlt századra datálható vászonneműek készítés- és díszítésmódjában olyan elemek is továbböröklődtek, amelyek régebbi időkre nyúlnak vissza.

A szőtt-varrt-hímvett textíliák a paraszti lakásbelső leginkább román jegyeket magukon viselő elemei. Minden román közösségre jellemző, hogy felismerve a hosszadalmas, nagy hozzáértést igénylő munkával készült textíliák értékét, megőrizték ezeket. Az asszonyok még az 50-es években is készítettek szötteket és hímvégeket a lakásbelső díszítésére illetve a háztartásban való felhasználásra, és ezeken kívül saját régi, örökölt darabjaikat is ráhagyományozták családtagjaikra. Ezért általános jelenség, hogy a több generáción át féltve őrzött, az évek hosszú során át folyamatosan készített textíliák együtt találhatóak számottevő mennyiségben egy-egy román családnál, jó alapot szolgáltatva a technikai megoldások és díszítésmódok változásának vizsgálatára.

A román közösségekben a népi hímvégek kivitelezői a lányok és az asszonyok voltak, bár - tekintettel a családok népes voltára valamint a kedvezőtlen gazdasági helyzetre - nem ez volt a családi munkaszervezeten belül az elsődleges feladatuk. A hímvégés éppúgy része volt az asszonyok-lányok ismeretanyagának, mint a házi és a gazdasági munkák. Általában mindenki maga készítette el önmaga és családja számára textíliáit, nem volt arra példa, hogy erre a tevékenységre specializálódott asszonyok készítettek volna textíliákat ellenszolgáltatásért.

Hímvett díszítést leginkább azokon a tárgyakon alkalmazták, amelyeket ünnepi alkalmakra szántak. Ilyenek voltak bizonyos viseleti darabok, illetve a lakásfelszereléshez

tartozó textíliák. Ez utóbbiak közé sorolhatók az ágyterítők, lepedők, párnák, abroszok, dísztörülközők, függönyök, falvédők. A textíliák közül külön figyelmet érdemelnek a halotti lepedők, hiszen díszítő technikájuk, kompozíciójuk és a rajtuk alkalmazott ornamentek megkülönböztetik őket más textíliáktól.

A hímzések jellemző jegyeinek megfogalmazásakor több tényezőt figyelembe kell vennünk, úgymint a díszítmények elhelyezését, a kompozíció megalkotását, a színvilágot, a motívumkincset, valamint az öltési technikákat. A textíliák kompozíciójában, szerkesztésében szerepet kapnak a fonalas munkák, különösen a horgolás, a tüvel varrt csipke valamint a rojtozások.

A román népművészet egészét tekintve a hímzés igen jelentős helyet foglal el. Elég ha csak a viseleti darabok valamint a lakásbelső díszítésére szolgáló textíliák sokszínű, változatos mintázatú díszítményeire gondolunk. Ezzel szemben a hazai románok körében a hímzés nem annyira változatos. A főként fehérhímzésekkel kialakított díszítmények megjelenése szerény, de kivitelezésükhöz igen hosszadalmas, komoly technikai tudást feltételező munka volt szükséges.

A hazai román textíliák hímzései jellemzően vászonhímzések, főként kender és pamutvászon alapanyagúak, bár később egyes meghatározott darabok esetében (lepedők, párnavégek, viseleti darabok) igen elterjedté vált a gyolcs felhasználása. A legkorábbi időszakból fennmaradt román vászonhímzések nagyrészt a szálszámolással készült hímzések sorába tartoznak, hiszen díszítményeiket az alapanyag szálait követő öltésekkel alakították ki, így tulajdonképpen az alapanyaghoz adekvát hímzésteknikát alkalmazták. Nyilvánvaló, hogy a kezdeti időkben felhasznált azonos fonalsűrűségű vászon alapanyag a szálszámolós technikáknak kedvezett.

A magyarországi románok körében gyűjtött hímzéssel díszített textíliák fő jellemzőit, településenkénti különbözőségeit, valamint a motívumkincs, hímzőtechnika és színezés változásait a textilféleségeken keresztül tűnik célszerűnek bemutatni.

A viseleti darabok közül a vászonruhák díszítésére a fehér pamuttal történő hímzést alkalmazták. A férfi ingek vállrészét, a sűrű ráncolásokkal összeillesztett ujjak karöltő részét valamint a kézelőket díszítették fehér laposöltésekkel, kizárólagosan mértani formákból álló fehérhímzéssel. Külön díszítményt jelentettek a szövetszélek összeerősítésére alkalmazott technikák, amelyek közül a varrt csipke, a subrikolás, valamint az aszúrozás volt a viseleti darabok esetében a legkedveltebb. Ezek mellett a függőleges irányban haladó, általában mértani formájú motívumok mellett a derékig érő gombolás mentén húzódó, szintén függőleges irányú, tűzéssel és aszúrozással kialakított csíkok jelentették még az ünnepi ing díszét. E viseleti darabot alul körben általában keskeny aszúrral szegték, majd horgolt csipkével látták el.

A száranként három szélből varrt gatya összeillesztését is mértani formákká alakított subrikolással oldották meg, s a gatya alján, körben is ezt a szálkihúzást és a függőleges szálakat tömőöltéssel átcsavaró díszítőeljárást alkalmazták, amely a rövid rojtozással a ruhadarab díszét jelentette.

A női viselet darabjai közül az alsószoknyákat volt szokásban a horgolt csipkén kívül hímzéssel is díszíteni. Ezen a ruhadarabon általában a lyukhímzéses, tömőöltéses technikát, a cakkos hurkolással szegett díszítésmódot alkalmazták. Hímzéssel díszítették még a már gyolcsból készült ujjatlan, hosszú, női alsó ingeket is. A mellrészén laposöltésekkel és lyukhímzéssel megformált szimmetrikus díszítmény hullámos inda hajlataiban ismétlődő virág- és levélmotívumokból áll. A harmincas években viselt, gyakorta hálóruhának

hordott ruhadarabot a nyakrészen slingeléssel szegték. A kihurkolandó szegélyt előbb előöltéssel előhúzták, majd laposöltéssel aláöltötték, így érve el az ívelt cakkos hurkolást.

Hasonló motívumok voltak jellemzőek az ún. lakodalmas kötényekre is, melyek alapanyaga a gyolcs volt. Ezeket nagy gonddal, sűrű díszítőmotívumokkal látták el, hiszen a lakodalom során sokak által láthatóvá váltak. A kötényeket is fehérhímzéssel, a lyukhímzés jellegzetes formáival, a kör, csepp, levélke motívumokkal díszítették, alul pedig slingeléssel szegték. A kötény teljes szélességén ritmikusan visszatérő motívumsor alapját a kör alakokba ágyazott és köréjük rendezett virág-és levélmotívumok képezik.

A viseleti darabok hímzése kapcsán különös figyelmet kell szentelni a magyarcsanádi románok körében gyűjtött nehézhimeknek. A főként drappos, szürkés vászonra, arany és ezüst színű fémszállal, flitterekkel és apró szemű gyöngyfűzettel tömören hímzett betétek, a férfi ingek elejének díszítményei voltak. Az ortodox papok miseruhájára emlékeztető technika és alapanyag alkalmazására kizárólag Magyarcsanádról van példánk, nem kizárható tehát a helybeli szerb nemzetiség hatása ebben a vonatkozásban. A román hímzésektől ugyanis nemcsak anyagában és technikájában különbözik, hanem motívumaiban is. A fémszállal hímzett ing eleje sűrű laposöltéssel varrt, függőleges irányú ívelt vonalokból, indás motívumokból áll. A fémszálás mintát néha színes pamutfonallal hímzett apró virágmotívumok is kiegészítik.

A román családokban - különösen a hagyományokhoz erősen ragaszkodó kétegyházi és méhkeréki közösségekben - az elmúlt évtizedekig szokásban volt, hogy a család minden tagjának elkészítette még gyermekkorában az édesanyja a halottas lepedőt. E díszítőt a ravatalra helyezték, de egyes közlések szerint szemfedélnek is használhatták. A halottas lepedőket a románoknál kizárólag fehér hím díszíti. Méhkeréken a három szél kendervászomból, stilizált virágmotívumokból álló, csipkével összeillesztett lepedő mindkét keskenyebb szélét díszítették, egyiket (a jobban látható, lábtól való részét) szélesebb motívumokkal. A geometrikus kompozíció kizárólag szögletes motívumokból álló, szimmetrikus, ismétlődő díszítménysorból áll. A geometrikus motívumok közé épített növényi ornamensek is mértaniassá, jelzésszerűvé válnak a textílián.

A vagdalással, szálirányban varrt szálszámolásos laposöltéssel, szálszorítással kialakított minta szépségét az adja, hogy a vagdalások elszegéseit kenderszállal, a laposöltéses díszeket pamutfonallal végzik, így a fehér szín és a kender természetes sárgás színének ritmikája adja a hímzés igazi szépségét. A mértanias hímzést egészíti ki a textília széle felé eső részen végigfutó kenderszállal végzett subrikolás, keskeny aszúrcsík, valamint a szegésként szereplő, szintén geometrikus mintákból álló, tehát a textília egészével harmonizáló horgolt csipke. A méhkeréki halottas lepedők motívumai textíliánként különböznek, de fő sajátosságaikban azonosságot mutatnak.

A kétegyházi halottas lepedők hasonló kompozíciójúak, szintén a geometrikus minták a jellemzőek, de a vagdalásos-laposöltéses technikát már a lyukhímzéssel kialakított motívumok egészítik ki. Ily módon, a kétegyházi halottas lepedők esetében kerek formákból kialakított geometrikus mintázatról van szó. A textíliák azonosítása során terminológiai ellentmondásokba ütközünk, amelyek feltételezhetően a halottas lepedők funkcióváltozásával, illetőleg a hagyományos temetkezésből való kiszorulásával magyarázhatóak. Ugyanazt a textíliát lepedőnek, ágyterítőnek, szemfedélnek illetőleg halottas lepedőnek egyaránt nevezik a román közösségekben. Ezzel a folyamattal egyidőben tulajdonképpen a textília szerkezete is megváltozott, már nemcsak a keskenyebb szélein díszítették dúsabb illetve szerényebb mintázatokkal, hanem egyforma díszítménnyel látták el a teljes

kerületén. A későbbi időszakokban pedig a halottas lepedők alapanyaga is a gyolcs lett a kendervászon helyett, amelyet szabadrajzú lyukhímzés díszítésekkel láttak már el.

A korai díszlepedőket - hasonlóan a halottas lepedőkhöz - kendervászonból készítették, és vagdalásos, szálszorításos, erősen stilizált növényornamentikájú szélmintával díszítették a két keskeny és egy hosszanti szélén, ugyanis a textília fal felé eső része nem volt látható. A díszítő funkciót jól mutatja az is, hogy a hosszanti szegély mentén haladó felületszakasz azonos, de szélesebb mintázatú, két sorminta összekapcsolásából kialakított motívumsorból áll.

A díszlepedők újabb típusához tartoznak a szintén három szélükön, de már lyukhímzéses virág és levél ornamentikával díszített darabok. Magyarorszádon kedvelt volt szegélydíszként a lyukhímzéssel megformált szőlőindára kapcsolódó szőlőfürt motívumsor.

Alapanyaguk általában a gyolcs vagy az önmagában csíkozott finom patyolatvászon - amelyet néhány román közösségben szerbvászonként emlegetnek - kompozíciójukra pedig már az ívelt vonalvezetés, a hurkolt cakkolásokkal megoldott lekerekített szegés jellemző.

A lakásbelső szépségét emelték az ágyra hármásával vízszintesen, két vagy három sorban elhelyezett párnák végeinek díszítőmunkái. Az azonos és különböző párnavégmotívumok elrendezésének, valamint az ezek kihangsúlyozására alkalmazott textíliák színeinek ritmikája adta a vetett ágy kiemelt díszítő funkcióját. A párnavégeken általában lyukhímzéssel, horgolt csipkével vagy recemunkával alakították ki a mértani vagy zoomorf formákat, de leggyakoribb volt a növényi ornamente alkalmazása. A vízszintes vezetésű díszítőmunkákon az azonos motívumok ritmikus ismétlődése jellemző. A figurális elemek megformálásakor a szimmetriára törekvő szerkesztő elv érvényesül, az általában oldalnézetből ábrázolt egymással szembenéző állatalakok (főként madarak) a motívum függőleges tengelye mentén szimmetrikusak.

Míg a fentebb említett textíliák esetében nagyjából - a részletbeli különbségek ellenére - megfogalmazhatóak az általánosan jellemző vonások, addig a lakásbelső fő díszét képező abroszok és dísztörülközők mind készítményükben, mind díszítőmotívumaikat illetően, településenként és korszakokként nagy változatosságot mutatnak. Feltehetően azért, mert ezek szorultak ki a legkésőbbi időkben a használatból, igen nagy formai változásokon estek át, mely változások a gyűjteményben lévő darabokon is jól megfigyelhetők.

A korai, szőtt díszítésű abroszokon fokozatosan jelennek meg a hímzések, akár szegélydíszként alkalmazott fehérhímzések formájában, akár a szövés mintázatát kiegészítő vagy követő motívumokként. Az abroszok alapanyaga egyaránt lehet a kendervászon, a csík vagy keresztcsík mintázatú finom száda, illetve a pamutvászon. Az abroszok hímzésében figyelhető meg leginkább a színesedés folyamata. A szövésmintákból átvett geometrikus motívumsorok az abroszokon körben már nem a szöttekből ismert, hanem sárga, rózsaszín, világoskék színekkel (de általában egy vagy maximum két szín alkalmazásával) hímzettek. Jó példát szolgáltatnak erre a körösszakáli és mezőpeterdi geometrikus laposöltéssel kialakított hímzésmotívumok, amelyek kapcsolódási pontokat mutatnak meghatározott romániai településekre (pl. Gyapjú község) hímzéseivel. A szöttek mintáit másoló hímzésekre jó példákat szolgáltatnak még a sütőabroszok keskenyebb széleit díszítő egyszínű (általában piros) keresztzemes motívumok is.

A keresztzemes hímzésű díszabroszoknál még erőteljesebben figyelhető meg az új színek, színárnyalatok alkalmazása. A Hajdú-Bihar megyei települések román lakosságától egyébként sem idegen sárga, lila, zöld színek megjelennek a hímzéseken is. Egy létavéteszi abroszon például szőlőindás motívum ismétlődik körben az abroszon ezeknek a színeknek a felhasználásával. Érdemes utalni a szőlőnek, mint motívumnak több más

funkciójú textília (pl. díszlepedő, szekrénycsík) fehérhímzéseiben való megjelenésére. A keresztszemes öltéssel kialakított motívumokat gyakorta egészíti ki az abrosz szegése fellett körben húzódó szálszorításos díszítmény.

Az abroszok mindig két szélből varrottak voltak. A vászonszélek összeillesztése egyaránt történhetett azsúrozással illetőleg a varrt csipke változatos öltésmódjaival. Az abroszokon a horgolt csipke volt a leggyakrabban alkalmazott összeillesztési mód és szegélydész.

Századunk közepétől terjedtek el a román közösségekben is a száröltéssel, egy-két szín különböző árnyalataival, később pedig változatos színekkel kivarrt, általában vízszintes vezetésű hullámvonalra épített növényi ornamensekből álló díszítmények. Az oldalnézetes virág (tulipán, rózsza) és levélcsozor motívumokkal díszített abroszokon a színezés szabályos ismétlődése, valamint a szegélyek színes slingeléssel történő beszegése a jellemző. Bár ezek az új darabok lényegesen színpompásabbak, kidolgozásukban, technikájukban messze alulmúlják a korábbi abroszok finomságait.

A díszítőrközőkön érvényesül leginkább a szőtt és hímzett motívumok együttes alkalmazása. Ennek egyik módja, hogy a szőtt geometrikus mintázatú motívumsorral díszített törülközőt vagdalásos, laposöltéses, szálszorításos technikával és lyukhímzéssel kialakított, a szőtt mintával harmonizáló színekkel és formákkal szegik. Általánosan jellemző a törülközők esetében a szőtt mintával összhangban lévő hímzett szegélydíszítés, amelyben erőteljesen érvényesülhetett az egyéni izlés, így egyaránt találunk ezek között szépen megmunkáltakat és kevésbé esztétikus darabokat.

Azok között a törülközők között, amelyeken egyaránt alkalmazták a szövés és a hímzés díszítésmódját, kell megemlítenünk a feketével hímzett törülközőket is, amelyek a halál beálltakor a tükör letakarására szolgáltak. Ezekben, a növényi ornamensű szőtt díszítményt a subrikált szélmotívumot, a keresztszemes technikával kivarrt madár és kereszt alakzatot harmonikus egységgé olvasztja a fekete szín alkalmazása, valamint a szegélydíszként megjelenő rececsipke.

Leggyakoribb hímzőeljárás a törülközőkön a keresztszemes hímzés, amely szinte mindig a szőtt motívumokat másolja általában megtartva azok színvilágát is. Leginkább két-három színt alkalmaztak a geometrikus, csillag, szív, inda formájú motívumok kivarrásakor. Jellemző a piros-kék, a kék-sárga, illetőleg a lila-sárga-kék színek együttes megjelenése a törülközők keresztszemes hímzéseiben. Gyakoriak a növényi elemek (levelek, indák, virágok) is, mint ismétlődő elemek a díszítősorban. A hullámvonalban kivarrt sormintában a centrális szerkesztésű, fölülnézetes virágok színei már elütnek a szövésnél általánosan használt színektől, jellemzővé válik több szín (bordó, lila, rózsaszín, zöld) együttes felhasználása.

A törülköző elvágott, keskeny széleinek szegése általában kirojtozással, kötött rojtokkal, keskeny azsúrral vagy cakkos hurkolással (azaz slingeléssel) történt. Szinte mindig található rajtuk egyszínű keresztléteésekkel hímzett monogram.

Amennyire jellemző sajátossággal rendelkeznek a kétegyházi szőtt abroszok, ugyanolyan specifikus elemeknek tekinthetők a méhkeréki, egyértelműen törülközőtartóra szánt, keresztszemes hímzéssel díszített törülközők. Ezeket a húszas-harmincas évektől készítették, díszítő funkciójuk egyértelműen kiderül abból, hogy a törülköző alja díszített, és központi motívuma a felső, visszahajtott felületén található. Az apró, sűrű öltésekkel kivarrt felület általában egy töből induló, gazdag szerkezetű és színezetű virágkompozíciót ábrázol, amelyben nem érvényesül a szimmetriára törekvő szerkesztő elv. A virágcsokor hímzése a piros- rózsaszín-kék-sárga színek számtalan árnyalatának felhasználásával történt. Ezek a sokszínű, de mégis harmonikus színhatású díszítőrközők a hazai

román textíliák legszínesebb darabjai. A felület szinte teljes kitöltése, a kompozíció kialakítása, a motívumegységek aránya, elhelyezése, színvilága a magyarázat arra, miért voltak ilyen nagyon közkedveltek ezek a lakásdíszítő elemek még az 1950-es években is.

A hímzett textíliák között feltétlenül említésre méltóak a kisebb textíliák, mint például a függönyök és a szekrénycsíkok, valamint a század közepe tájától egyre inkább elterjedő falvédők. A függönyök nagyrészt finom patyolatvászonból készültek, s keskeny széleiknél voltak díszítve általában virágornamentikás, lyukhímzéses motívumokkal. Később vált általánossá az ablakszemeken a gyolcsból készült lyukhímzéses függönyök használata. Ezek motívumai nagy változatosságot mutattak, szimmetrikus virágsokor, angyalábrázolás, madáralakok egyaránt szerepelhettek rajtuk díszítményként. A szekrénycsíkok hasonlóan fehér lyukhímzéssel díszítettek voltak, motívumaik pedig növényi ornamentekből álltak. Különösen a virág és levélábrázolás jellemző, de mint motívum megjelenik rajtuk a szőlőfürt is. A falvédőket kezdetben egyszínű (piros vagy kék) pamuttal hímezték, s csak később vált jellemzővé a falvédőkön ábrázolt életképek, jelenetek sokszínű pamuttal történő kivarrása. A falvédők országosan elterjedt ábrázolásait száröltéssel és laposöltéssel hímezték, igen ritka volt közöttük a román szövegű.

A rendelkezésünkre álló textíliák alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a magyarországi románok által legkorábban készített darabok eredendően a szálszámolásos hímzéstéchnikákkal készültek, melyeket csak később váltották fel a szabadrajzú mintázatok. A gyolcs egyre gyakoribb felhasználása következtében terjedt el a román közösségekben és lett kiemelkedő szerepű a lyukhímzéssel készített textília. A szálszámolással készült vászonművek leggyakoribb hímzéstéchnikái a vagdalásos, a laposöltéses és a keresztzemes.

A vagdalásos technika alkalmazása igen elterjedt volt a magyar népi textíliákon is. A hazai román közösségek leginkább a halotti lepedőket díszítették ezzel a technikával. A vászon sávját szálanként felvágták a széleken, a minta tervezett terjedelmében. A felvágott szál kihúzásával egy mintás rács képződött, amelyet hímzéssel erősítettek meg, majd a rácsos alap közeit hímzéssel, főként laposöltéssel díszítették. E technikával főként apró mértani alakzatokat alakítottak ki. A kivarráshoz pamutfonalat, vagy magát a kenderszálat, a vászon alapanyagát használták.

A keresztzemes hímzések a huszas-harmincas évektől jelentek meg nagyobb számban a házivásznakon. Különösen a díztörülközők esetében alkalmazták ezt a hímzéstípust, valamint a monogramok textíliára varrásakor. Megfigyelhető egyrészt a szöttesmintákból kölcsönzött elemek megléte a keresztzemes hímzéstípusokban, de igen nagy divatja volt az 1930-as évektől az aprólékos munkával, sokszínű színezéssel sűrűn hímzett (szinte gobelin-hatású) díztörülközőknek, melyeket nagy felületen díszítettek színes virágkompozíciókkal.

Az alapanyag minőségétől független, szabadrajzú hímzéstípusok alkalmazása az utóbbi évtizedekben terjedt el a román közösségekben, ezen belül is a lyukhímzéses szabadrajzú mintázatú hímzések sokkal korábban megjelentek mint a laposöltéssel kialakított motívumokkal díszítettek. Az ízlésvilág, a motívumok változása nem annyira a hímzést készítő asszonyok, mint inkább az előrajzoló minták készítői (az ún. drukkoló asszonyok) tevékenységének, valamint a különböző mintakönyvek elterjedésének eredménye volt. A kezdeti előnyomó kollekciókat folyamatosan bővítették a divatos hímzéstípusokkal, így érve el azt, hogy az 1960-as években teret hódít a román közösségekben például a kalocsai hímzés motívumkinése, színvilága.

A népi textíliákon található díszítmények egy jelképrendszer részei, amely kialakulásának tényezői voltak többek között a helyi hagyományok, az egyéni ízlés, valamint a mindenkor divat. Ezek változásaival tulajdonképpen a főként mértani és növényi orna-

mensekből álló jelképrendszer szétesett, elemeinek szerepe megváltozott a textíliákon. A magyar népművészethez hasonlóan a román hímzéseken is a mértánias díszítések, és a növényi ornamentika a meghatározó. A díszítettség mértéke illetve a díszítendő felület-rész összhangban volt a textília népi kultúrában betöltött szerepével, funkciójával, pl. a lepedőknek csak a széleit díszítették, de a díszabroszok sokszor nagy felületen díszítettek.

A főként mértani formákból álló mintára jó példát szolgáltatnak a méhkeréki halotti lepedők. A geometrikus mintázatú, szálszorításos, laposöltéses fehérhímzésre a leszűrt formák alkalmazása, a puritánság jellemző. Háromszög és négyszög formák, egyenes és ferde vonalokból kialakított díszítmény jellemzi, a szigorú mértani rendben szerkesztett mustra tulajdonképpen kisszámú leegyszerűsített motívumból áll. A minták rajzolatában ívelt vonal egyáltalán nem szerepel. Ezzel szemben a kétegyházi halottaslepedők motívumai főleg ívelt, körformájú alakzatokból kialakított mértani díszítményekből állnak.

A motívumok másik jellemző alkotóeleme a növényi díszítmény. Általánosan jellemző a növényi ornamentika geometrikus motívumokkal való összekapcsolása. A korban későbbi hímzéseken a növényi elemek vagy ezek stilizált formában való megmintázása válik hangsúlyossá.

Az állatalakok megjelenítése igen ritka a magyarországi román textíliák hímzésmin-táiban, s szinte kizárólag madárábrázolásokról (legtöbbször síkban ábrázolt, szembenező madárpárosról) van szó. Feltehetőleg valamilyen szimbolikus értelmezés tapadt a madár-ábrázoláshoz, ami lassan elfelejtődött s csupán díszítő motívumként maradt meg. Ezt lát-szik bizonyítani, hogy a madár motívumok leginkább a halálhoz, temetéshez kapcsolódó textíliákon, pl. a halál beálltakor a tükör letakarását szolgáló törülközőkön jelenik meg, ami összefüggésben lehet a halott lelkének a testből madár alakban történő kiszállásának képzetével. Madárpár, galamb, mint motívum előfordul a párnavégek színes selyemmel kihangsúlyozott lyukhímzéses, recsecsipkés díszítményeiben. Az elmúlt évtizedekben vált divattá egyes településeken a madár illetve angyal figurát ábrázoló lyukhímzéssel és rec-cemunkával készült függönyök használata.

A hazai román textíliák motívumkincsének jellemzői, hogy a kompozíciókban hangsú-lyosan vannak jelen a mértani díszítmények és a növényi ornamentelek, s lényegesen keve-sebb zoomorf ábrázolással találkozhatunk, mint akár a magyar, akár a határon túli román anyagban.

Itt kell még említést tennünk a vászon összeillesztésének módozatairól, a textíliák széleinek kidolgozásáról. A háziszöttes szélességét a szövőszék mérete szabta meg, ép-pen ezért a különböző textíliák több (két-három) szélből készültek. Az összevarrást saját fonállal vagy köztescsíkok beillesztésével végezték. Az összeillesztés leggyakrabban horgolt csipkével, aszúrmintával vagy valamilyen egyéb fonalas munkával történt. A szöttes vágott széleit a beszegés fölött szálhúzással aszúrozták, esetleg csipkével díszí-tették. Gyakorta szegték és díszítették a széleket szálszorítással is. Az ilyen subrikálást, slingelést legfőképpen a viseleti darabok széleinek szegésénél alkalmazták. Különösen a törülközők esetében volt általános a csomózással rojtozás, melynek számos változatos módját ismerték. A különféle rojtok kialakításának technikája még napjainkban is élő eleme néhány román adatközlő ismeretanyagának.

A vászonszélek összedolgozásának kedvelt módja volt a recsecsipke, amelyet necc-nek neveznek a román településeken. A tömő- és huroköltéssel kitöltött alapháló készítése speciális tüvel történt, és az anyagok összeillesztésén kívül a párnavégek díszítésére is szolgált. Az 1950-es években keresztelődő kendőket is készítettek ezzel a technikával, né-

hány darabjukba a gyermek nevét is beledolgozták színes pamuttal. Méhkeréken például még az 1970-es években is készítettek ilyen recsecsipkéket.

Bár a bevezetőben említett okok miatt a hazai románok által készített textíliák településenként, korszakonként és textílféleségenként különbségeket mutatnak, dolgozatomban megkíséreltem bemutatni ezek általánosan jellemző legfontosabb ismérveit.

Romanian folk-embroideries in Hungary

–Nagyné Martyin Emília –

Résumé

National culture of Romanian in Hungary involves different elements from cultures of the Hungarian and other nations, but since they arrived from not the same original place in their today residence, it is evident that cultural elements of Romanian population of different settlements show different characteristics. Thus cultural differences on the one hand were given because of the different original places and on the other hand were developed during the living together in their new residence inside boundary of the given settlement.

We can present homespuns and embroideries of the period spreading from the middle of last century on the basis of the memory and the remained textiles respectively when they are elements of a changed folklore culture, so it is difficult to choose the specific romanian characteristics.

Woven - sewn - embroidered textiles are especially the elements of peasant home inside what bear romanian characteristics. It is typical of all romanian communities that recognizing the worth of textiles made with lengthy, expertise work they preserved them. It is common occurrence, that textiles preserved worried about them during time of more generations, made for long years are together in big quantity by one or another romanian family, give a good base for studying change of technical resolvings and decorating methods.

Embroidered decorations were used mostly on the things what were intended for festive occasions. Those were some costume pieces or textiles belong to household equipments. Bedspreads, sheets, pillows, table-clothes, gala towels, curtains, wall-hangings can be ranked among these. Among textiles the funeral sheets deserve special attention, since their decoration technique, composition and ornaments used on them distinguish them from other textiles.

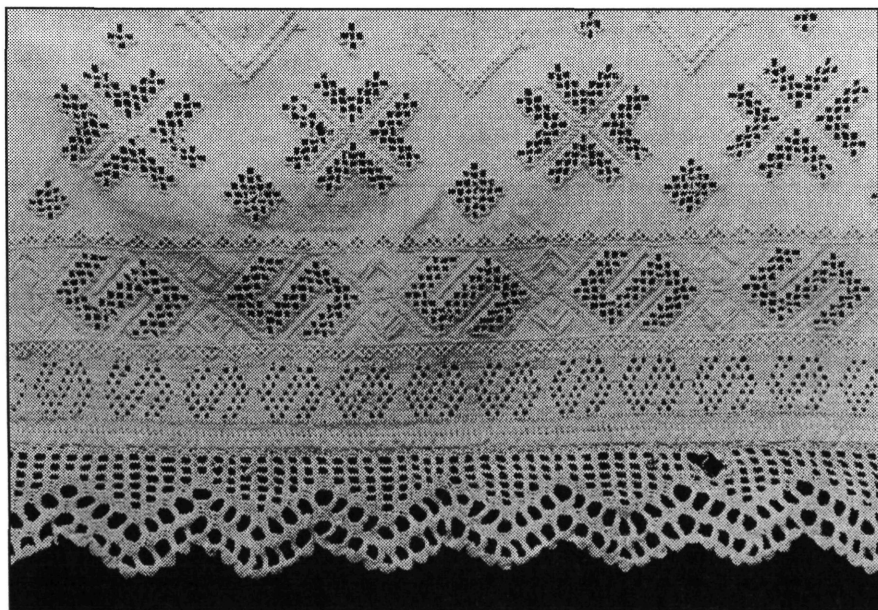
Considering the whole romanian folk art the embroidery takes a significant place in it, as it is enough only to think of colourful decorations with varied design of costume pieces and textiles serving for decorating household equipments. On the other hand the embroidery in the circle of domestic Romanian is not so varied. The appearance of decorations worked out mostly with white-embroideries is modest, but rather lengthy work presumable with high technical knowledge was required for them.

The feature of motive treasure of the domestic romanian textiles are so that geometrical decorations and vegetal ornaments are present stressed in compositions, and we can meet significantly less zoomorphic representation than in hungarian or in romanian material.

(Translated by Schäferné Beke Katalin)

ÁBRÁK

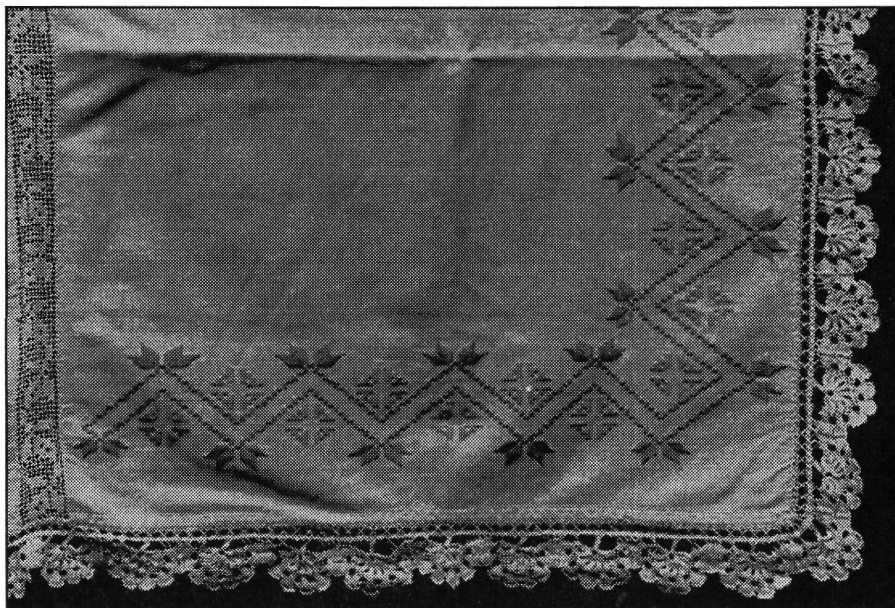
1. *ábra.* Vagdalással, laposöltéssel és szálszorítással hímzett halottas lepedő motívumai
Szarmazási hely: Méhkerék
Gyűjtő: Lükő Gábor
Leltári szám: 55.83.1.
Fotó: Nagy Imre

2. *ábra.* Halottas lepedő lyukhímzéses, vagdalásos és szálszorításos fehér hímzése
Szarmazási hely: Kétegyháza
Gyűjtő: Bencsik János
Leltári szám: 76.40.1.
Fotó: Nagy Imre

3. *ábra.* Díszabrosz sárga laposöltéses motívumsora
Szarmazási hely: Körösszakál
Gyűjtő: Martyin Emília
Leltári szám: 84.49.7.
Fotó: Nagy Imre

4. *ábra.* Díszabrosz recéjének hímzésrészlete
Szarmazási hely: Kétegyháza
Gyűjtő: Bencsik János
Leltári szám: 81.13.1.
Fotó: Nagy Imre

5. *ábra.* Fekete szedettes, keresztiszemes motívumokkal és recehímzéssel díszített gyásztörülköző
Szarmazási hely: Méhkerék
Gyűjtő: Bencsik János
Leltári szám: 79.24.5
Fotó: Nagy Imre

6. *ábra.* Gyolcs alapon fehér pamut lapos- és lyukhímzéssel díszített abroszszegély
Szarmazási hely: Battonya
Gyűjtő: Grin Igor
Leltári szám: 87.15.3
Fotó: Nagy Imre

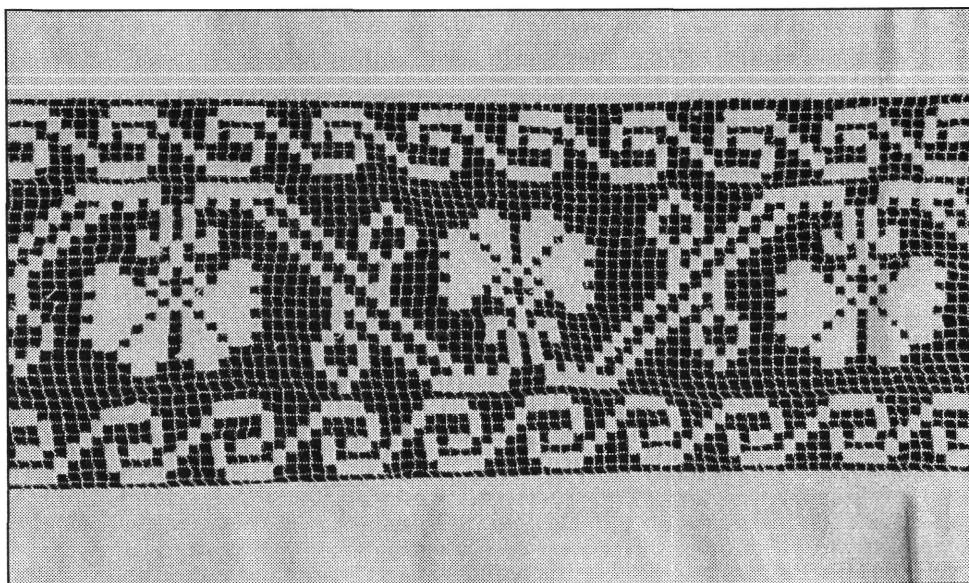
1. ábra

2. ábra

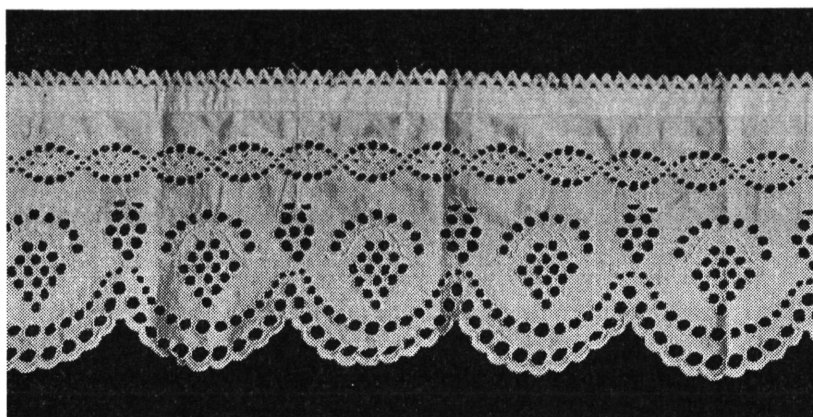
3. ábra

4. ábra

5. ábra

6. ábra